

Handledning till Miljödiplomering

Handledningen är ett komplement till Miljödiplomeringsdokumentet. Den förtydligar vissa avsnitt, ger ordförklaringar samt råd och tips för miljöarbetet i föreningen.

Att aktivt arbeta för och värna om en bra miljö är en del i koloniträdgårdsföreningarnas verksamhet. Det kan också vara en förutsättning för att bevisa koloniområdenas berättigande i städer och tätorter. Genom Miljödiplomeringen har föreningarna ett verktyg, en pedagogisk vägledning för det egna miljöarbetet.

Obs! I handledningen hänvisas till olika nummer av Koloniträdgårdsförbundets faktaserie Lätt om Odling. Den är gratis för medlemmar. Lista över faktabladerna finns på hemsidan www.koloni.org och kan beställas från förbundet.

Miljödiplomering – så går det till

Miljödiplomeringen är uppbyggd så att föreningen stegvis kan förbättra sitt arbete för miljön. Föreningen ska först uppnå en obligatorisk nivå som ger det första diplommet. Därefter går man vidare till högre nivåer genom att samla poäng för åtgärder inom följande områden: organisation, odling, biologisk mångfald, vatten och avlopp, energi och material samt transport och maskiner.

Obligatorisk nivå

På denna nivå ska föreningen uppfylla alla kriterier för att uppnå miljödiplomstatus. Dessa är obligatoriska för att sen kunna gå vidare. För många föreningar är denna nivå en självklarhet redan genom de regler man har idag. Andra kan ha svårare att med säkerhet gå i god för att alla medlemmar kan uppfylla kraven. Det ska inte vara ett hinder för att anmäla föreningens intresse för diplomeringen.

Förslag på hur man kan gå tillväga för att uppnå 100 % anslutning till obligatoriska nivåer inom 3 år:

- Föreningen lägger upp en plan 3-årsplan för att t ex få med 50 % av medlemmarna första året, 75 % andra och 100 % tredje året.
- I större föreningar kan en väl avgränsad del av området, t ex kvarter miljödiplomeras under förutsättning att föreningen presenterar en plan för hur ytterligare kvarter ska anslutas.
- Föreningen kan med enkla medel premiera medlemmar som uppfyller kraven: lökar, fröer, böcker mm.

Områdesbeskrivning

Områdesbeskrivningen är ett viktigt underlag för att avgöra områdets förutsättningar och möjligheter. Man kan lättare bedöma vilka områden som bör prioriteras för att uppnå miljödiplomstatus.

Tag kontakt med den lokala Naturskyddsföreningen och din kommun (t ex kommunekolog) och hör med dem vad de vet om området, t ex om några inventeringar av flora och fauna har gjorts.

Miljökrav – mininivå

Gödsling

Exempel på tillåtna produkter enligt KRAVs regler är:

- Naturgödsel (från häst, ko, får, höns o d.), halm, växtrester, avslagna grüngödslingsväxter och liknande lantbruksprodukter
- Torv, kompostjord , strö, avfall från växthusodling och trädgårdsanläggningar
- Ben- och blodmjöl
- Kalk från kalksten
- Algkalk
- Dolomit (magnesiumrik kalk)
- Ved- och torvaska

Användning av gödselvatten baserat på urin, nässlor eller vallört är ett värdefullt tillskott under odlingssäsongen.

Uringödsling – urinen spädes 1:10. För att undvika urin direkt på ätliga grödor kan man gödsla gräsmattan eller annan grüngödslingsgröda som sen används som marktäckning. En vanlig trädgårdskompost kan också kväveberikas med urin, vilket också påskyndar processen. Urin som kan innehålla läkemedelsrester rekommenderas inte så länge det saknas mer ingående kunskaper om detta.

Nässlor och vallört som gödselvatten: Packa en hink full med blad, fyll på med vatten, låt stå 5-7 dagar, rör om då och då. Sila ifrån och späd till te-liknande färg. Eller lägg alla växter i en nylonstrumpa eller nätpåse så behöver man inte sila. En mindre illaluktande variant är att göra ett koncentrat genom att packa bladen hårt i en hink eller tunna och lägga på en tyngd. Bladen bryts då ner av sin egen fuktighet till en tjock sörja som sen spädes på samma sätt till tefärg och vattnas ut.

Lätt om odling nr 3

Kompostering

Grundkravet är att alla ska kompostera sitt eget trädgårdsavfall men har föreningen lösningar som gör att allt trädgårdsavfall tas omhand i föreningen kan detta godkännas efter överenskommelse.

En trädgårdskompost av enklaste sort är en öppen hög i ett avskilt hörn av trädgården. Men det ser snyggare ut och fungerar bättre om man har någon form av enkel behållare som skyddar för väder och vind. En enkel träbehållare räcker gott. Pallkragar går också utmärkt att använda.

Lätt om odling nr 13.

Kompostering av hushållsavfall ställer högre krav på hantering och behållare. Reglerna kan variera från kommun till kommun men gemensamt är att hushållsavfall ska komposteras i skadedjurssäker behållare.

Växtskydd

Exempel på KRAV-godkända medel är

- Bekämpnings- och växtskyddsmedel som består av eller är framtagna ur ej genetiskt modifierade växter, djur, mikroorganismer, insekter m.m.
- Gelatin
- Insektsfällor
- Fällor eller fångstanordningar
- Förtvålade fettsyror (dvs vissa såpor) som uttryckligen godkänts av KRAV
- Natriumbikarbonat
- Sprit (etanol)
- Termisk och elektrisk ogräsbekämpning
- Varmvatten och ånga
- Vegetabiliska oljor

Lätt om Odling nr 9, 20

Bevattning

Genom punktbevattning kan man spara avsevärt på vattenåtgången. Vattnet hamnar där det behövs och man minskar risken för svampsjukdomar och ogräs. Vattna helst på morgon eller kväll när avdunstningsförlusterna är minst.

Lätt om odling nr 29

Eldning

Eldning kan tillåtas för att t ex ta hand om stora mängder vedartat trädgårdsavfall för t ex Valborgsmässobrasa. Större stockar, stammar är utmärkta boplatser för vedinsekter som idag har allt svårare att överlevnadsställen. Om det finns utrymme i området kan de lämnas att förmultna.

Bra miljövalsprodukter vid grillning är t ex tändpapper, tändklossar, tändblock, rapsoljebaserad tändvätska??

Flisning

För flisning rekommenderas mindre eldrivna kompostkvarnar av tyst modell, alternativt hyra av större maskiner i samband med städdagar. Kolla under maskinuthyrning på Gula Sidorna.

Att tänka på vid val av maskin:

- Vilken grovlek klarar den?
- Vilka säkerhetsanordningar finns?
- Hur lätt är den att rengöra?
- Vem kan sköta den?

Bra miljöprodukter

Naturskyddsföreningen, KRAV, Byggtjänst och Folksam har bra informationsmaterial om miljömärkta produkter. Miljömärkningen bygger på att ämnena ska vara lätt nedbrytbara och inte anrikas i naturen.

Bevattning med sjö-/åvatten

Sjö-/åvatten är miljömässigt bättre för att det inte tär på dricksvattenresursen. Det är dock viktigt att prov tas på vattnet så att det inte är förorenat på sådant sätt att det kan skada jorden och växterna, t ex förhöjda halter av tungmetaller, PAH (polyaromatiska kolväten) eller hormonliknande ämnen (t ex östrogen).

Information till nya medlemmar

- Koloniträdgårdsförbundet har ett introduktionsmaterial ”Välkommen till koloniträdgården” som kan användas vid en eller flera träffar för nya medlemmar. Det bygger på en Overhead-serie med både historik och odlingstips. Kan beställas från respektive region eller direkt från förbundet.
- Hela serien Lätt om Odling är lämplig att dela ut till nya medlemmar. Gratis.
- Med Gröna Fingrar är en handbok för nybörjare. Passar också som studiebok för cirkelverksamhet (studiehandledning finns). Pris: 95 kr för medlemmar. Beställes från Koloniträdgårdsförbundet.

Dessutom har en hel del föreningar eget material som är lämpligt att dela ut till nya medlemmar.

Brons, silver och guld

B. Odling

1 pH-mätning

Digital pH-mätare är pålitlig och lätt att använda. Finns att köpa från företag som säljer mät- och analysutrustning t ex MAKAB, tel 0300 – 10480, www.makab.se. Kostar ca 6-700 kr. Användar-instruktion kan erhållas från Koloniträdgårdsförbundet.

2-3 Växtföljd, gröngödsling, täckodling

Se Lätt om Odling nr 19 och 20.

Gröngödslingsfröer kan sambeställas genom den egna föreningen

Lediga lotter kan sås med gröngödsling. Detta kan utföras på gemensamma arbetsdagar.

Fröfirmor som säljer gröngödslingsfröer:

COOP	gröngödslingsblandning
Impecta	blåluzern, bovete, honungsfacelia
Nelsons	gröngödslingsblandning, vitklöver
Weibulls	blodklöver, gullupin, honungsort, oljelin, vitklöver, vitsenap, gröngödslingsblandning (perserklöver, sötlupin, sötväppling finns endast i yrkessortimentet)

6 Kompost

En bra översikt över de flesta av marknadens kompostbehållare finns på www.kompostcenter.se.

7 Ekologiskt frö

Följande fröfirmor har ett stort sortiment av ekologiskt odlade fröer:

Runåbergs fröer, Känstorp 73 68, 444 93 Spekeröd, tel. 0303 – 777 140,
www.runabergsfroer.se .

Lindbloms Frö, Box 86, 277 21 Kivik, tel. 0414 – 70880, www.lindbloms.se .

8 E-plantor

E-märket är ett garantimärke för växter som är speciellt utvalda för svenskt klimat.

De är provodlade och producerade i Sverige. De är garanterat art- och sortäkta och fria från plantburna sjukdomar.

Idag finns E-märkta fruktträd av de flesta vanliga sorter av äpple, päron, plommon och körsbär. Ännu finns inga E-märkta bärbuskar.

C. Biologisk mångfald

2 Gemensam äng

På naturskyddsföreningens hemsida www.snf.se kan man gå in under jordbruk och hitta information om ängsskötsel.

3 Gamla kulturväxter

Programmet för Odlad Mångfald, POM , är Sveriges nationella program för bevarande av gamla kulturväxter. I olika inventerings- och insamlingskampanjer försöker man ta vara på äldre växter som är värda att bevara. Bl a har man gått ut med Fröuppropet, Perennuppropet och Krusbärsuppropet där man vill ha in allmänhetens uppgifter om vad som finns i gamla trädgårdar. Mer info om POM finns på hemsidan www.pom.info.

Sesam är en ideell förening som verkar för att bevara gamla fröförökade kulturväxter, framförallt köksväxter. Man kan som medlem bli värd för bevarande av en viss sort. Sesam, Södervägen 29, 141 37 Huddinge. Hemsida: www.foreningensesam.se.

8 Lieslätter

Att slå med lie anses mest skonsamt för ängsfloran men motordriven slätterbalk är också användbar. Eftersom dessa skär av växterna blir snittytan liten. Man bör undvika trimmer och liknande som sliter av växterna.

9 Brukaravtal

Föreningen börjar med att försiktigt ansa och röja bort sly och skapa mera öppna gläntor mellan träd och buskar. När skogsbryn gallras och nås av solljus vandrar mera ljuskärvande växter in. Dessa grönområden bör skötas så att de liknar de hagmarker som förr ingick i vårt kulturlandskap.

D. Vatten och avlopp

1 Begränsad bevattning

Gräsmattor tål att torka ut. De grönskar igen efter nederbörd.

Träd och buskar kan vattnas med rotvattnare som kopplas på slagen. Då hamnar vattnet direkt där det bäst behövs.

En enkel ytligare rotvattnare kan man själv göra av en upp- och nervänd petflaska som man skär av botten på. Gräv ner pipen i marken så fungerar flaskan som en tratt.

Droppslangar finns i ganska enkelt utförande till en rimlig kostnad, t ex av plastfolie med söm i sidan där vattnet sakta sipprar ut. Droppslang kan läggas i rabatter, grönsaksland och jordgubbs- och hallonrader.

E. Energi och material

1 Information

Kemikalieinspektionen har gett ut två bra häften om färg och träbehandling:

Bygg utan impregnerat trä

Bygga och måla klokt

Båda kan laddas ner från internet, www.kemi.se eller sök på träskydd på nätet.

2 Miljövänlig energi

Solenergiföreningen är en branschförening för företag och forskningsinstitutioner inom solenergisektorn. På deras hemsida www.solenergiforeningen.se kan man bl a hitta en informativ OH-bildserie om solenergi.

3 Virke

Kärnvirke är alltid hållbarare, men dyrare, än ytligare virke av träd.

Använd gamla tekniker som inte är miljöbelastande. Stödkäppar, störar och stolpar kan förkolas, (t ex med varmluftpistol) i ena änden för att förhindra nedbrytning av trä.

Restaurera i möjligaste mån istället för att köpa nytt.

Välj miljövänlig träolja för behandling av obehandlat virke.

Idag finns inget miljömärkt tryckimpregnerat virke.

Tryckimpregnerat virke delas in i följande klasser:

NTR – M för virke i kontakt med vatten, får innehålla arsenik, krom, koppar och kreosot

NTR – A för virke i kontakt med mark och vatten, får innehålla arsenik, krom och koppar

NTR - AB för virke ovan jord, får innehålla koppar

NTR – B för virke ovan jord, får innehålla

En ny metod för impregnering av virke är värmebehandling där träets naturliga ämnen frigörs och impregnerar t ex Thermowood.

4 Färg

Gamla beprövade, mindre miljöbelastande, färger är linoljefärg och Falu rödfärg.

F. Transporter och maskiner

1 Föreningens gräsklippare

Alkylatbensin är det miljövänligaste alternativet idag för bensindrivna maskiner.

3 Nyinköp

Svanenmärkta gräsklippare finns hos både Stiga och Klippo. Stiga har 13 bensindrivna, 7 eldrivna och 3 batteridrivna miljömärkta modeller och Klippo har 2 bensindrivna.

Läs mer på www.svanen.nu.

Ordförklaringar

Agenda 21 – handlingsplan för det 21:a århundradet. Orden kommer från FN:s konferens i Rio 1992 och handlar om hur vi ska uppnå en hållbar utveckling på jorden.

Brukaravtal – avtal mellan kommun och förening där föreningen tar på sig ansvaret före ett begränsat skötselområde enligt överenskommelse i detta avtal

Droppslang - bevattningsslang som läggs ut i odlingen och där vattnet sakta droppar eller sipprar ut genom hål eller söm i plasten.

Gemensamt grönområde – grönyta som sköts gemensamt av föreningen inom arrenderat område.

KRAV – kontrollförening för ekologisk produktion.

Mininivå – lägsta godtagbara nivå.

Punktbevattning – bevattning med kanna, slang eller rotvattnare till varje planta i en odling utan att bevattna omkringliggande jord.

Skötselområde – ett avgränsat område utanför men i anslutning till koloniområdet som föreningen tagit på sig att sköta enligt vissa bestämda regler i samråd med kommunen.

Urlakning - när näringsämnen förloras ur marken genom att de är lösta i markvätskan och rinner bort med dränerings- eller ytvatten .

Varmkompost – isolerad behållare för hushållskompost där temperaturen oftast blir högre och därmed nedbrytningsprocessen snabbare.

Växtskyddsmedel - alla medel som används för att skydda växter från skadegörare. Det finns både kemiska, fysikaliska och biologiska medel. De flesta miljöfarliga medlen hittar man bland de rent kemiska medlen och dessa är inte tillåtna i ekologisk odling. De miljövänligare medlen kallas ibland också för växtvårdsmedel för att betona skillnaden.

Ändliga resurser - vår jord innehåller en begränsad mängd av vissa råvaror. Det man oftast talar om är olja. Förutom som bränsle är olja utgångsämne får många material i vårt samhälle. När vi förbrukat jordens reserver av olja – vad gör vi då?